

GÖÇ KAPSAMINDA AVRUPA GÜVENLİĞİ VE TEHDİT ANALİZİ

En genel ve basit şekilde göç, bir bölgeden başka bir bölgeye hareket etmek olarak tanımlanmaktadır. TDK tarafından “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi” olarak tanımlanan göç kavramını aslında birçok kurum veya devlet farklı şekillerde tanımlamaktadır.

Doç. Dr. GÜNGÖR ŞAHİN

Örneğin Avrupa Birliği (AB)'nin göç tanımı şu şekildedir: “Göç, AB üyesi olmayan bir devletten gelen kişinin veya kişilerin, AB üyesi devletlerin topraklarında belli bir süre ikamet etmesi hareketidir. Ayrıca bu ikamet 12 ayı geçmemesi gerekmektedir.” Başka bir önemli uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletler (BM)'in tanımına göreyse göç, “bir ülkenin sınırlarını aşarak yıl veya daha uzun bir süre kalmak niyetiyle yer değiştirmektir.”

Literatürde genel kabul gören ise Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration – IOM)'nün aşağıdaki tanımıdır. “Göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir.”

Güvenliğin genişlemesi ile birlikte göç ile ilgili kavramların sayısı da artmıştır. Bu kavramlar sırasıyla “göçmen”, “sığınma ve sığınmacı”, “mülteci”, “yerinden edilenler”, “geçici koruma altındaki yabancılar”, “göç alan ülke”, “göç veren ülke”, “transit ülke”, “insan kaçakçılığı ve göçmen ticareti”, “diaspora”, “lobicilik”, “entegrasyon ve asimilasyon”, “geri göndermeme ilkesi ve ilgili kavramlar”dır.

1 Doç. Dr. GÜNGÖR ŞAHİN, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Göçmen kavramı, göç kavramına göre daha muğlak olmakla beraber sadece kurum ve kuruluşların değil devletlerin dahi üzerine farklı tanımlarının bulunduğu bir kavramdır. Kısaca göçmen kavramının üzerinde uluslararası bir konsensüs bulunmamaktadır. Örneğin IOM tarafından “kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın kendi hür iradesiyle göç eden kişiler” şeklinde tanımlanmıştır. AB de benzer şekilde göçmen kavramını “daha iyi bir yaşam arayışı içinde olan kişi ya da kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek için ayrılan kimseler” olarak tanımlamıştır. Dünyadaki göçmen hareketlerini her boyutuyla anlamlandırmak ve göçmenlere yönelik tepkiyi açıklamak için Dünya Sistemleri ve Sosyal İnşacılık Kuramları kullanılmaktadır.

“Dünyadaki göçmen hareketlerini her boyutuyla anlamlandırmak ve göçmenlere yönelik tepkiyi açıklamak için Dünya Sistemleri ve Sosyal İnşacılık Kuramları kullanılmaktadır.”

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DÜNYA SİSTEMLERİ VE SOSYAL İNŞACILIK KURAMI

Dünya Sistemleri Kuramı'na göre üretim, “merkez” ve “çevre” ülkelerine göre bölünmektedir. Merkez ve çevre ülkeleri üretimden elde edilen karlılık ile farklılaşmakta olup işçilerden işverenlere olduğu gibi çevre ülkelerden de merkez ülkelere bir artı-değer akışı mevcuttur. Merkez ve çevre kavramları, 1960'lı yıllarda “Bağımlılık Okulu” tarafından ortaya atılmış kavramlar olmakla beraber Wallerstein tarafından ilk kez “yarı çevre” (semi-periferi) kavramı eklenmiştir. Yarı çevre ise ülkeler hem merkez ülkelerin baskısı altında

olup hem de kendilerini çevre ülke olmaktan korumaya çalışmaları hasebiyle oldukça güç durumundadırlar ve merkez ülke olmak için ellerinden geleni yapmak zorundadırlar. Ayrıca belirtmek gerekir ki bir devletin merkezde mi çevrede mi yoksa yarı çevrede mi bulunduğu hangi devletlerle kıyaslandığıyla ilgilidir. Örneğin günümüzde bütün bir şekilde Avrupa'dan merkez olarak bahsederken kendi içerisinde ikiye ayrıldığında Batı Avrupa merkez, Doğu Avrupa ise çevre olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu denkleme Ortadoğu, Kafkasya ya da Afrika gibi geri kalmış bölgelerden bir devlet eklendiğinde Doğu Avrupa çevreden, yarı çevre konumuna yükselmektedir.

1980'li yıllarda Wallerstein'in dünya sistemleri kuramından yola çıkan sosyologlar uluslararası göçün nedenlerini 16. yüzyıldan itibaren devamlı olarak büyüyen dünya pazarı ve bunun yapısı ile ilişkilendirmişlerdir. Kapitalist ekonomik sisteme sahip olmayan çevre ülkelerin, kapitalizm çarkına girmeleriyle birlikte merkez ülkelere doğru bir göç hareketi başlamaktadır. Çevre ülkeleri kapitalist dünya sistemine entegre etme görevi de merkez ülkelere düşmektedir. Daha fazla zenginlik amacıyla merkez ülkelerde bulunan büyük şirketler; arazi, hammadde, emek ve yeni pazarlar aramak arzusuyla çevre ülkelere gitmektedirler. Geçmişte bu görevi direkt olarak sömürgeci rejimleriyle beraber merkez ülke devletlerinin kendileri yapmakta olup günümüzde uluslararası şirketler aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Bu kurama göre uluslararası göç, kapitalizmin genişlemesine bağlıdır. Kapital dünya sistemi, başında Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'nın bulunduğu merkez ülkelerden diğer alanlara doğru genişledikçe, çevre ülkelerdeki gerek insanlar gerekse kaynaklar bu sisteme daha fazla dahil olmaktadır. Bu bağlamda çevre ülkelerin sahip oldukları toprak, arazi, hammadde ve emek gibi kaynaklar merkez ülkelerin eline geçtikçe göç olayları daha da kaçınılmazlaşmaktadır.

Göçün tehdit analizini yapabilmek için önce teorik bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda göç olgusunun tehdit analizinin yapılabilmesi için "konstrüktivizm" kullanılmaktadır. Konstrüktivizm teorisine göre uluslararası sistem, anarşi, iş birliği, tehdit vb. tüm kavramlar devletlerin kendi

anlamlandırma biçimine göre olumlu veya olumsuz bir değer taşımaktadır. Örneğin bir silah düşünülürse bu silah güvenlik mi getirmektedir yoksa tehlike olarak mı görülmelidir? Bu silah özüllüğü mü temsil etmektedir yoksa tutsaklığı mı? Eğlenceyi mi temsil etmektedir yoksa yıkımı mı? Düzeni mi temsil etmektedir yoksa kaosu mu? Konstrüktivizme göre uluslararası sistemdeki aktörlerin hangi olaya nasıl baktığını ve hangi unsuru nasıl algıladığı o aktörün kimliği, tarihine, kültürüne vb. normatif olgulara göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle Avrupalı aktörlerin göç olgusuna bir kazanç mı yoksa bir tehdit mi olarak baktığını anlamak için konstrüktivizm teorisinin kullanılması gerekmektedir.

AVRUPA GÜVENLİĞİ VE TEHDİT ANALİZİ

Bu noktada Avrupa'nın tehdit tanımını nasıl yaptığı önem arz etmektedir. Avrupa'nın göç olgusuna özellikle "kimlik" üzerinden yaklaştığı görülmektedir. Burada ise "öteki" ve "ötekileştirme" kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda göçmenlerin Avrupalı aktörler tarafından ötekileştirildiği ve göçmenlerin "öteki" konumunda olduğu görülmektedir. Avrupa'da özellikle uluslararası göçün düzensizleşmesi ile birlikte düzensiz göçü denetim altına alma yolundaki çabalara göçü güvenikleştiren, yani göçü bir "sorun" ve hatta bir "tehdit" olarak inşa eden bir söylem eşlik etmeye başlamıştır. Dolayısıyla konstrüktivist perspektiften bakıldığında göçün Avrupa için bir tehdit olarak görüldüğü ve spesifik olarak Avrupa'nın bu tehdidin kendi kimliğe yönelik bir tehdit olduğunu düşündüğü söylenilebilir. Göçmenlerin dili, dini, etnik kökeni, geldiği kültür Avrupa'ya ait olmadığı için göçmenler "Avrupalı" olan insanların sahip olduğu değerleri tehdit etmektedir.

Bu noktada Avrupalıların göçü aşağıda belirtilen değerlere yönelik bir tehdit olarak gördüğü söylenebilir: ekonomik durum, dini ve kültürel değerler, nüfus. Diğer bir yandan tehdidi anlamak, nedenlerini irdelemek ve bu sorunu çözebilmek için ise göçün nedenlerini anlamak gerekmektedir. Zira nedeni anlaşılmayan bir sorunun çözüme kavuşturulması ve bu tehditten korunması mümkün olmayacaktır. Bu noktada

ortaya çıkan en önemli soru ise göçün neden olduğuudur. Göç teorileri açısından göçü etkileyen unsular daha çok çevresel faktörlerdir. Ekonomik koşullar, iktidar politikaları, toplumsal değerler ve ulaşım imkânları gibi unsurlar göç deneyiminin oluşumunda öncelikli rol oynarlar. Göçmenler ise toplumsal ağlar içinde hareket ederler. Bu ağlar tarihsel süreçler içinde oluşular ve göçmenler kendilerinden önce göç eden akraba veya arkadaşlarının izlerini sürerek, diğer bir deyişle sahip oldukları sosyal sermayenin mümkün kıldığı sınırlar içinde hareketlilik sergilerler. Ağ teorisine göre Avrupa'ya göçün geldiği konumlara göre göçün nedenleri aşağıda belirtilmiştir:

- Kuzey Afrika: Siyasi İstikrarsızlık, Ekonomik Koşullar, Ulaşım İmkânları,
- Afrika'nın Diğer Bölgeleri: Ekonomik Koşullar,
- Ortadoğu: Siyasi İstikrarsızlık, Ekonomik Koşullar,
- Asya: Siyasi İstikrarsızlık, Ekonomik Koşullar,
- Doğu Avrupa: Ekonomik Koşullar.

Avrupa göçü kendi ekonomisine, dini ve kültürel değerlerine ve nüfusu üzerine bir tehdit olarak görmektedir. Bu durumda Avrupa'da oluşabilecek tahribat üzerine düşünülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda dört temel alanda tahribat olduğu değerlendirilmektedir:

- Güvenlik perspektifinde Avrupa'nın Müslüman kimliğine dönük "öteki" algısı çerçevesinde, bu göç dalgaları büyük bir sorun/tehdit teşkil etmektedir.
- Ekonomi perspektifinde, işsizlikten diğer makroekonomik göstergelere değin, ortaya çıkan ya da çıkacak olan krizlerin arka planında bu düzensiz göçlerin varlığı görülmektedir.
- Demografik perspektiften ise, ilk iki husus ile ilgili olarak, Avrupa, Müslüman göçmen nüfusun özellikle Avrupa Birliği sınırları içerisindeki artışından endişe duymaktadır.
- Son olarak ise, bu endişe/kaygı duyguları üzerine inşa edilen tehdit/öteki algısını bir iç politik argüman olarak kullanan aşırı sağın, Avrupa'da yükselişi kaçınılmaz bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

- Avrupa dört temel tahribat alanda tahribat yaratan göçü engellemek için maksadıyla rasyonel olarak aşağıdaki yöntemlerle göçü engellemeye çalışmaktadır:
- Göçmenleri kabul etmemek/sınırdan girişlerini engellemek (Örnek: Yunanistan'ın Ege Denizi'nden geçişlere müsaade etmemesi).
- Göçe neden olan faktörleri engelleyici politikalar üretmek ve uygulamak (Örnek: Yeni Afrika Politikası, Libya, Suriye).

SONUÇ

Avrupa özellikle 2008 yılından bu yana ciddi krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin en önemlilerinden biri hiç şüphesiz mülteci krizidir. Avrupa kendisine yönelik göç akışını kimliğine yönelik bir tehdit olarak algılamış ve bu krizi göç akışını kesmeye çalışarak ve göçe neden olan faktörleri ortadan kaldırarak engellemeye çalışmıştır. Ancak engellemeye yönelik izlenen stratejilerdeki eksiklikler Avrupa'da aşırı sağın yükselişi, ekonomik problemler ve euroskeptik dalganın yayılması gibi sorunlara yol açmıştır. Bu nedenle göç tehdidine karşı Avrupa'nın izlediği politikaları optimize etmesi gerekmektedir.

Avrupa'nın tehditleri ötekileştirerek, onlarla baş etmeye çalışmak yerine, çözümleyici ve nihayetinde de çözüme kavuşturucu adımlar atması gerekmektedir. Zira bu çözümlerin, sorun olarak görülen göçmenler için gerekli olduğu varsayılıyor olsa da, esasında bu çözümün bizatihi Avrupa (Birliği) adına zaruri olduğu da teorik ve politik bir gerçeklik olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada göç tehdidine yönelik izlenen politikaları optimize etmek için altı temel alanda strateji geliştirilmesi gerekmektedir: Tehdit tanımı tekrar gözden geçirilmelidir. Göç olgusu salt tehdit olarak görülmemelidir. Göçü önleyici politikalar gözden geçirilmelidir. AB üye ülkeleri arasındaki dayanışma artırılmalıdır. Göçmenlerin uyumuna yönelik gerçekçi ve insancıl politikalar üretilmelidir. Avrupa'da aşırı sağ ve euroskeptik dalganın önüne geçilmelidir. "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" tanımı netleştirilmeli ve pratikteki uygulaması güçlendirilmelidir.